

ks. dr hab. Bogdan Biela z UŚ w Katowicach, ks. dr hab. Bogusław Drożdż z PWT we Wrocławiu, ks. dr Tomasz Wielebski z UKSW oraz Mateusz Tutak z Warszawy. Wybrano także członków Komisji Rewizyjnej. Przewodniczący: ks. prof. dr hab. Maciej Ostrowski, członkowie: ks. dr Krzysztof Lewandowski z UMK w Toruniu oraz ks. dr Szymon Stułkowski z UAM w Poznaniu. Na koniec zebrania ustalono, że kolejne spotkanie odbędzie się 16–17 maja 2011 w Łomży. Poruszony na nim zostanie temat znaczenia nowej ewangelizacji dla duszpasterstwa w Polsce.

Ks. Bogdan Biela, Uniwersytet Śląski

**„Laboratorium jedności”
– małżeństwo o różnej przynależności wyznaniowej
Międzynarodowa konferencja naukowa
(Brenna 5–6 maja 2011)**

10 maja 2011 roku do prezydium Polskiej Rady Ekumenicznej oraz Konferencji Episkopatu Polski wpłynął końcowy projekt dokumentu Kościoła katolickiego i Kościołów zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej nt. małżeństw osób o różnej przynależności wyznaniowej. Prace nad tym projektem trwały przez kilkanaście lat i były prowadzone przez specjalną komisję redakcyjną. Bp Krzysztof Nitkiewicz, uczestniczący w majowym spotkaniu tejże komisji w rozmowie (tego dnia) z Katolicką Agencją Informacyjną wyraził radość z postępów w pracach nad dokumentem, który jest – jego zdaniem – „przejawem szczególnej troski wszystkich Kościołów o ludzi żyjących w związkach mieszanych”. Biskup sandomierski zaznaczył także, że takie małżeństwa są bogactwem dla Kościołów, ale też wywołują pytania, np. o religijne wychowanie dzieci.

Szczególną wymowę w tym kontekście ma fakt, że niejako w przeddzień tego wydarzenia, 5 i 6 maja, w Ośrodku Rekolekcyjno-Formacyjnym w Brennej odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa zatytułowana „Laboratorium jedności – małżeństwo o różnej przynależności wyznaniowej”. Konferencja została zorganizowana przez Zakład Prawa Kanonicznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego. Wzięli w niej udział teoretycy i praktycy w zakresie przepisów prawa kanonicznego w odniesieniu do małżeństw chrześcijańskich o różnej przynależności wyznaniowej, a także osoby zainteresowane konkretnymi doświadczeniami dotyczącymi tej problematyki. Konferencja miała charakter międzynarodowy: jej uczestnikami byli naukowcy z Greckokatolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Preszowie (Słowacja).

Celem konferencji była refleksja nad różnorodnymi doświadczeniami związanymi z szeroką problematyką małżeństw mieszanych w kontekście uwarunkowań historycznych oraz instytucjonalno-prawnych.

Konferencja rozpoczęła się krótkim spotkaniem z ks. abp. Damianem Zimoniem, który pozdrawiając jej uczestników podkreślił rangę podejmowanej przez nich refleksji na temat małżeństw o różnej przynależności wyznaniowej. Przywitanie uczestników i prezentacji prelegentów dokonał kierownik Zakładu Prawa Kanonicznego WTL UŚ ks. dr hab. Andrzej Pastwa. Następnie dziekan Wydziału Teologicznego ks. dr hab. Andrzej Żądło, prof. UŚ, wprowadzając w tematykę obrad, podkreślił, że tytuł konferencji „Laboratorium jedności” przywołuje słowa papieża Benedykta XVI wypowiedziane podczas spotkania ekumenicznego w luteranśkim kościele Świętej Trójcy w Warszawie w 2006 roku. Papież stwierdził wówczas, że zawierane obecnie coraz częściej małżeństwa pomiędzy młodymi ludźmi wywodzącymi się z różnych tradycji, religii i różnych wyznań chrześcijańskich, dzięki tworzeniu w szerszej skali ekumenicznego dialogu jedności, mogą zapoczątkować w praktyce swego rodzaju „laboratorium jedności”.

Pierwszej sesji przewodniczył ks. prof. dr hab. Peter Šturák, dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Preszowie. Wprowadzającą refleksję ks. prof. dra hab. Wenantego Bronisława Zuberta ujętą w referacie zatytułowanym „Ekumenizm. Od rozłamów do wstępnych prób dialogu” odczytała mgr Magdalena Gwóźdź, doktorantka Zakładu Prawa Kanonicznego WTL UŚ. Ks. prof. Zubert zarysował niektóre historyczne przyczyny i okoliczności podziałów wśród chrześcijan, które spowodowały rozbieżności Kościoła i wzajemną niechęć, czy wręcz wrogość wyznawców Chrystusa. Odnosił się zwłaszcza do dwóch znaczących rozłamów: Wielkiej Schizmy Wschodniej i Reformacji. Na tym tle ukazał następnie próby dialogu ekumenicznego, wyodrębniając w historii ruchów ekumenicznych trzy etapy. Pierwszy z nich przypada na wieki II i IV, gdy z powodu prześladowań zrodził się problem powrotu do Kościoła tzw. *lapsi*. Drugi etap to czas od XII do XV wieku, który znamionują szczególnie próby pozyskania dla jedności prawosławia. Trzeci etap przypada na szeroko rozumiane czasy współczesne. W podsumowaniu autor referatu stwierdził, że wszystkie historyczne próby poszukiwania jedności zaowocowały wzrostem świadomości ekumenicznej i usilnego dążenia do jedności, co przyniosło tak pozytywne zmiany od drugiej połowy poprzedniego stulecia. Następnie o teologii chrześcijańskiego małżeństwa w kontekście bizantyjskich tekstów liturgicznych mówił ks. prof. dr hab. Andrej Slodička z Uniwersytetu w Preszowie. Prelegent podkreślił, że mówienie o teologii małżeństwa jest wysoce aktualne ze względu na zafałszowanie istoty małżeństwa spowodowane lansowaniem rozwodów, wolnej miłości, a także hedonizmu i egoizmu w zakresie planowania poczęć. Odnosząc się do teologii małżeństwa zawartej w Księdze Rodzaju, podkreślił, że mąż i żona zostali stworzeni do osobowej relacji będącej zaprzeczeniem samotności. Małżeństwo stanowi *anthropogenesis continua*. Ks. Slodička omówił poszczególne elementy Mszy św. (ofiara, anamneza, epikleza, wspólnota), porównując je z obrzędami udzielania sakramentu małżeństwa. W bizantyjskich liturgicznych tekstach obrzędu zaślubin szczególnie wybrzmiewa symbolika pierścienia jako znaku wierności oraz koronowania. W prawosławnej

liturgii w obrzędzie małżeństwa epikleza jest prośbą do Ojca o zesłanie Ducha Świętego na męża i żonę, by ich koronował chwałą i godnością (kapłan w tym momencie wkłada na głowy małżonków korony lub wieńce), i przemienił ich w żywe członki Chrystusowego ciała.

Reprezentujący tę samą uczelnię ks. prof. dr František Čitbaj przedstawił następnie „Współczesną sytuację kanonicznych małżeństw mieszanych katolików i prawosławnych na Słowacji”. W swoim wystąpieniu w krótkim przeglądzie historycznym ukazał rozwój takich małżeństw na Słowacji w różnych okresach i w najnowszej historii. Następnie przedstawił aktualne kanoniczne rozwiązania mieszanych małżeństw katolików z prawosławnymi. Podkreślił, że Kościół katolicki, który jest otwarty wobec ekumenizmu przyjmuje taką postawę również w odniesieniu do ekumenicznych małżeństw, które zawierane są zgodnie z wypracowanym systemem i są prawnie wiążące w swej istocie. Natomiast zauważa się brak w tej sprawie rozmów ze strony Kościoła prawosławnego na Słowacji. Prawo kanoniczne, jakim kieruje się tam Kościół prawosławny, jest bardzo niekorzystne dla małżeństw mieszanych, i w związku z tym nie ma też on pozytywnego nastawienia do tego typu małżeństw.

Ostatni z referatów – przedstawionych w pierwszym dniu konferencji – dotyczył problemu jedności małżeńskiej z punktu widzenia aksjologii. Marek Rembierz, filozof (US), systematyzując treść swojego wystąpienia zatytułowanego „Jedność małżeńska w kontekście pluralizmu kulturowego i zróżnicowania religijnego – elementy aksjologii małżeństwa i aksjologii ekumenizmu”, przedstawił główne jego wątki. Zwrócił uwagę na fakt, że pluralizm i zróżnicowanie religijne wrażliwe zwłaszcza w świecie zachodnim, stanowią wyraźnie widoczny element codziennego życia. Są one zazwyczaj, choć z różnych i nie do końca jasno wyartykułowanych racji, aprobowane i uważane za stan pożądany. W kontekście dość powszechnej akceptacji przekonań aksjologicznych uznających pluralizm za istotną wartość, wydatnie również określającą podstawowe wybory i postawy moralne, należy współcześnie wyraźnie sytuować zagadnienie jedności małżeńskiej, dążeń do tworzenia, zachowania i umacniania tej jedności. Zdaniem filozofa, trzeba bronić prawdy, że jedność małżonków, którzy prowadzą wspólne życie małżeńskie i rodzinne, to przede wszystkim jedność stanowiąca wspólnotę osób – *communio personarum*. Łączą się oni z sobą nie tylko na poziomie spełnianych razem funkcji biologicznych, społecznych, ekonomicznych i religijnych, dopełniających się ich dążeń (wspólnych interesów) i przekonań, ale w szczególnie sposób łączą się oni ze sobą na poziomie osobowym, na którym – w jakiejś mierze – są ściśle zespoleni z sobą, stanowiąc jedno, a zarazem każdy z nich – w jakiejś mierze – pozostaje wciąż sobą, jako – osobna – osoba ludzka. Samostanowienie osoby przenika się i dopełnia ze samostanowieniem małżeńskiej wspólnoty osób (*communio personarum*), jako osobnego bytu społecznego. Mówca podkreślił, że jedność małżonków musi być tworzona przede wszystkim przez osoby stanowiące związek małżeński, nikt ich w tej – osobistej i ściśle osobowej – roli nie może zastąpić. Jeśli nie ma

odpowiednio uformowanej dojrzałości osób zdolnych do kształtowania ich własnej wspólnoty i jedności małżeńskiej, to tym samym nie ma elementarnych podstaw do trwałości tej wspólnoty i jej jedności. W przekonaniu Marka Rembierza, to nie ramy społeczne, ekonomiczne i religijne są zasadniczą determinantą spójności i gwarancją trwałości wspólnoty i jedności małżeńskiej. Współcześnie wzrastający pluralizm kulturowy i różnicowanie religijne pozbawiają zresztą te ramy ich dawnej sztywności i mocy sprawczej, jako elementu kontroli i przymusu. Mówca uważa, że na podstawie analiz jedności małżeńskiej jako wspólnoty osób można wskazać elementy wspólne aksjologii małżeństwa i właściwej mu jedności oraz aksjologii ekumenizmu i dążeń do jedności w łonie chrześcijaństwa. Dzięki temu można lepiej zrozumieć różnego typu działania na rzecz pogłębiania ekumenizmu.

W drugim dniu konferencji obradom przewodniczył ks. prof. dr hab. Józef Budniak z Zakładu Misjologii i Teologii Ekumenicznej WTL UŚ. W zaprezentowanych sześciu referatach poruszone zostały zagadnienia związane bezpośrednio z praktyką legislacyjną małżeństw mieszanych. Wprowadzeniem do tego były referaty ks. prof. dra hab. Edwarda Góreckiego z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu i ks. dra hab. Andrzeja Pastwy. Pierwszy z mówców zapoznał uczestników konferencji z przepisami dotyczącymi praw mniejszości, zawartymi w dokumentach międzynarodowych i w nauce Kościoła, oraz w stosunkach Kościół–państwo. Wśród podstawowych dokumentów międzynarodowych ks. Górecki wymienił m.in.: Powszechną Deklarację Praw Człowieka (1948), Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966), Paryską Kartę Nowej Europy (1990), oraz Deklarację Praw Osób Należących do Mniejszości Narodowych lub Etnicznych, Religijnych i Językowych (1992). Natomiast odnosząc się do stanowiska Kościoła wobec mniejszości, przypomniał m.in. encyklikę *Redemptor hominis* (1979), w której Kościół deklaruje, że jego drogą jest człowiek, a także rolę Papieskiej Komisji ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych (powołanej przez Pawła VI w 1970 roku), którą Jan Paweł II mocą konstytucji *Pastor Bonus* (1988) podniósł do rangi Papieskiej Rady ds. Migrantów i Podróżujących.

Drugi z prelegentów, ks. Andrzej Pastawa mówił o formie kanonicznej małżeństw mieszanych w świetle motu proprio *Omnium in mentem* oraz nowszych uregulowań Stolicy Apostolskiej. Następnie po odczytaniu refleksji ks. dra hab. Piotra Ryguły na temat „Małżeństwa mieszane zawarte bez formy kanonicznej” o praktycznych zastosowaniach legislacyjnych w odniesieniu do małżeństw mieszanych mówili: ks. prof. Józef Budniak w referacie zatytułowanym „Śląsk Cieszyński laboratorium jedności Kościoła”, ks. prof. Marek Uglorz z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie na temat „Rodzina ewangelicka a wychowanie chrześcijańskie” oraz ks. dr hab. Piotr Majer z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w wystąpieniu zatytułowanym „Małżeństwa mieszane – wybrane zagadnienia z praktyki kurialnej”.

Szczególnie wymowne były dwa następujące po sobie referaty: ks. prof. Józefa Budniaka i ks. prof. Marka Uglorza z Kościoła ewangelicko-augsburskiego.

Wystąpienia obydwu prelegentów były jednocześnie świadectwem ich aktywnej współpracy ekumenicznej na Śląsku Cieszyńskim, który jest wielowyznaniowy i wielokulturowy. Łączące się z tym liczne doświadczenia dotyczące małżeństw mieszanych pozwalają stwierdzić, że „Śląsk Cieszyński jest laboratorium jedności Kościoła, które jest laboratorium misji Boga i Jego chwały w świecie”, jak powiedział ks. Józef Budniak. Podkreślił też, że ekumenia jest pewną formą kultury, otwartej na drugiego człowieka, a dialog ekumeniczny uczy słuchać, przyjmować krytykę, co sprawia, że wzbogaca wiarę i staje się czynnikiem stymulującym do dalszych działań w budowaniu „jedności w różnorodności”. Ks. prof. Marek Ugłorz w podejmowanym podczas konferencji kontekście mówił na temat wychowania chrześcijańskiego w ewangelickiej rodzinie, wskazując na jej dwie zasadnicze cechy. Pierwsza jest natury uniwersalnej – rodzina ewangelicka ma rys nomadyczny, tzn. gotowość do opuszczenia ojcowskich namiotów oraz religijną świadomość, że Jahwe jest Opiekunem i Towarzyszem w drodze życia (co było cechą starożytnych Hebrajczyków). Druga cecha wiąże się z działalnością XVI-to wiecznych reformatorów, a zwłaszcza z życiem rodziny ks. Marcina Lutra i jego żony Katarzyny. Wzorując się na niej, współczesna rodzina ewangelicka czyni „klasztor z przestrzeni i czasu swojego bycia w świecie”. Ks. Marek Ugłorz, mówiąc o wychowawczych konsekwencjach reformacyjnego zwrotu, wspominał o takich aspektach, jak: powołanie do pracy, znaczenie szkoły i duchowość rodziny. Na koniec swojej wypowiedzi, wskazując na kilka postulatów dotyczących wychowania w rodzinie, podkreślił znaczenie wychowywania do wspólnotowości, do bycia słowem oraz wychowania do ciszy, gdyż, jak twierdzi mówca, „jedynie w ciszy można dojrzeć do spotkania z tajemnicą własnego człowieczeństwa”.

Ostatni referat, autorstwa ks. prof. Piotra Majera, był prezentacją konkretnych doświadczeń dotyczących rozwiązań legislacyjnych małżeństw mieszanych, na podstawie praktyki krakowskiej kurii. Prelegent przypomniał we wstępie, że Kościół katolicki w Polsce oraz Polska Rada Ekumeniczna już od 12 lat prowadzą prace nad wspólnym dokumentem dotyczącym małżeństw zawieranych przez osoby różnych wyznań. Trzy lata temu powstała wersja wyjściowa projektu, który następnie podlegał konsultacjom w siedmiu Kościołach zrzeszonych w PRE oraz w Kościele katolickim. Dokument liczy 4 strony i ma charakter duszpastersko-prawny. Jest on wzorowany na podobnej deklaracji włoskiej, zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską. Zawiera chrześcijańskie określenie małżeństwa, wskazuje różnice i zbieżności w nauczaniu o nim w zaangażowanych w tworzenie tekstu Kościołach oraz wspólne ustalenia na etapie przygotowania do małżeństwa, procedur jego zawierania, jak i religijnego wychowania dzieci. Ks. Piotr Majer, odnosząc się do praktyki kurii krakowskiej, podkreślił, że w ostatnich latach, ze względu na migrację młodych Polaków, zwłaszcza do Anglii i Irlandii, działania legislacyjne dotyczące małżeństw mieszanych są podejmowane zdecydowanie częściej.

Cennym wymiarem naukowej refleksji nad wszystkimi wygłoszonymi referatami były dyskusje prelegentów i uczestników konferencji. Ukazały one potrzebę większego

przepływu informacji na temat doświadczeń związanych z działaniami legislacyjnymi wobec małżeństw mieszanych. Zdecydowanie wybrzmiał też postulat o konieczności tworzenia owego „laboratorium jedności” przede wszystkim na płaszczyźnie współpracy pomiędzy duchownymi poszczególnych Kościołów na danym terenie.

W podsumowaniu konferencji ks. prof. Józef Budniak podkreślił, że dążenie do jedności oznacza włączenie się do Modlitwy Arcykapłańskiej Jezusa: *aby wszyscy byli jedno, jak Ty, Ojcze, we mnie, a Ja w Tobie* (J 17,21-22), która jest zobowiązaniem dla chrześcijan, a jednocześnie stanowi nieodłączne zadanie Kościoła. Drogą do tego jest modlitwa, która – jak pisze Jan Paweł II w encyklice ekumenicznej *Ut unum sint* – powinna być zawsze „wyrazem tego niepokoju, który jest tęsknotą za jednością, a więc jedną z koniecznych form miłości, jaką żywimy do Chrystusa i do Ojca bogatego w miłosierdzie. Modlitwa powinna mieć pierwszeństwo na tej drodze [...], którą podejmujemy wraz z innymi chrześcijanami” (nr 102).

Na koniec ks. dr hab. Andrzej Pastwa podziękował wszystkim prelegentom za wygłoszone referaty, a uczestnikom za wkład w dyskusje.

Ratyfikowanie wspomnianego na początku tego sprawozdania projektu dokumentu Kościoła katolickiego i Kościołów zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej nt. małżeństw osób o różnej przynależności wyznaniowej bez wątpienia przyczyni się do uregulowania postępowań w tej dziedzinie. Wymaga to jednak jeszcze czasu, i jak poinformował ks. bp Stanisław Pawłowski, dalsze losy dokumentu zależą od tego, czy PRE i KEP zgłoszą zastrzeżenia. Następnie, jeśli wcześniej zostanie on zaakceptowany, najprawdopodobniej dokument ten będzie skierowany do odpowiednich dykasterii watykańskich, by uzyskać akceptację. Przed nami więc jeszcze miesiąc zanim dokument zostanie podpisany.

Mariola Teresa Kozubek, Uniwersytet Śląski

Rodzina polska na emigracji w duszpastersko-społecznej refleksji

(Katowice 12 maja 2011)

12 maja 2011 roku na Wydziale Teologicznym UŚ w Katowicach odbyła się konferencja naukowa pt. „Rodzina polska na emigracji w duszpastersko-społecznej refleksji”, zorganizowana przez Zakład Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa WTL UŚ przy współpracy Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach oraz Wyższej Szkoły „Humanitas” w Sosnowcu. W programie konferencji miały miejsce następujące wystąpienia: ks. prof. UŚ dra hab. Ireneusza Celarego (WTL UŚ) pt. „Rodzina polska za granicą wobec wyzwań współczesnej kultury postmodernistycznej”, ks. dra Henryka Olszara (WTL UŚ) pt. „Polskie wychodźstwo w Zagłębiu Ruhry. Emigracja zarobkowa do pracy w górnictwie”; prof. UE dr hab. Aldony Frączkiewicz-Wronki (UE) pt. „Migracja na Śląsku – skala, dynamika